EL BALL DE LES GITANES PINZELLADES D'UNA DANSA TEATRAL

Raimon Casals i Canalias

Dibuix del Sr. Albinyana de Reus de mitjans del segle XIX. És un dels primers documents gràfics d'un Ball de Gitanes.

Pàgina següent:
Gitanes de Vilafranca a principis del segle XX

Gitanes de Sitges. Observeu els homes "disfressats" de dona en les dues fotografies.

PRESENTACIÓ

Els Balls de Gitanes són una de les danses populars més complexes que existeixen actualment. I no tant sols perquè a nivell coreogràfic pugui ser-ho, que ho és, sinó per la integració de diversos elements que s'interpreten al mateix temps que es balla. Estem parlant d'una teatralitat implícita en la dansa, sense la qual un ball de les gitanes seria només un ball de cintes, sense cap més gràcia que la de creuar les cintes al pal.

En aquest treball pretenem explicar, a un nivell molt general, que és aquest ball i com s'estructuren les diverses parts i elements que l'integren.

Esperem haver-ho aconseguit i sobretot, que gaudiu amb la lectura.

BIBLIOGRAFIA

AMADES, J., **El Ball de les Gitanes**. Butlletí de l'Associació Catalana d'Antropologia, Enologia i Prehistòria. Volum Tercer. fascicle I. Barcelona, 1925.

La danza de las cintas en Catalunya. Separata del vol. XII del "Anuario Musical" del Instituto Espanyol de Musicologia del C.S.I.C. Barcelona, 1957.

Costumari Català. El curs de l'any. Barcelona, 1983.

MILÀ I FONTANALS, M.: **Obres Completes**. Tomo Sexto. Librería de Álvaro Verdaguer. Barcelona, 1895.

MIRALLES, E (Ed.).: **Del Ball de les Gitanes de Vilafranca**. Caixa Penedès. Vilafranca del Penedès, 1987.

FERRERES CATALÀ, S.: **El Ball de Gitanes de Tarragona: de la dansa de cintes a ball parlat**. Quaderns de la Festa Major núm. 7. Ajuntament de Tarragona, 1992.

ESCOLA DE GRALLERS DE SITGES, **Balls de Cintes, Gitanes i Panderos**, Quadern Núm. 8, Sitges 1995.

GRAU, J.: **Gitanes, gitanades i gitanillas**. Treball inèdit. Arxiu del Ball de les Gitanes de Vilafranca.

DE L'ORIGEN

Intentar explicar l'origen i la significació del nostre Ball de Gitanes és endinsar-se en un mar d'hipòtesis i teories que ens poden arribar a confondre i que es perden en els avatars de la història.

Molts autors coincideixen en el fet que els balls de cintes són supervivències d'antics rituals agraris, on conceptes com la fertilitat i la fecunditat hi són ben presents. Aquests tipus de danses i rituals s'acostumaven a realitzar durant el mes de maig, moment en què la floració d'arbres i plantes es troba en ple apogeu, demanant d'aquesta manera que la floració dels arbres i les collites els fossin propicis. Com comenta Jan Grau... "com un intent de dirigir el rumb de la natura." Aquests tipus de danses de fertilitat i fecunditat estarien relacionades també amb els balls d'espases i bastons que trobem a molts llocs del món. Una altra interpretació molt lligada a aquesta planteja que el pal representaria un phallus, símbol masculí de la fertilització, i les cintes englobarien els conceptes femenins. Les flors i els brancatges que decoren aquest pal exemplificarien la seva força reproductora.

Una altre significació sobre aquesta dansa ens l'aporta Juan Antonio Urbeltz, entenent el ball de cintes com una al·legoria de la vida, on el pal representaria l'arbre de la vida, el destí de l'home, i els dansaires estarien lligats a ella per via de les cintes, que significaria el cordó umbilical. Els balladors avancen per la vida tots trenant les cintes fins arribar a la seva plenitud, moment en què la dansa efectua un gir i els dansaires, desfent el tramat teixit, afronten el final, o sigui la mort, de cara.

Com passa amb aquests tipus de danses ancestrals, d'una forma o altre han acabat sobrevivint

i imposant-se al pas del temps, patint moltes vegades una descontextualització del seu sentit primigeni tot adaptant-se als diferents cànons socials que hi ha hagut al llarg de la història.

HISTÒRIA DEL BALL A CATALUNYA

Segons Joan Amades la forma més antiga que trobem de representació d'aquesta dansa en el nostre país és afegida al seguici de la processó de Corpus de Barcelona del segle XV i sembla que era anomenada ball dels jueus. Vol dir això que qui la ballava eren jueus? En les festes que es van fer el 1464 amb motiu de l'entrada del rei Pere IV, hi havia un entremès en el qual participaven "...hòmens vestits de juyeus, ab carasses de cabrit...". Com apunta Jan Grau, que anessin vestits de jueus no vol dir forçosament que ho fossin i això ens hauria de fer replantejar la teoria que apunta que el ball de les gitanes en la seva versió medieval fos interpretat per jueus. Segurament caldria veure en aquesta dada més una referència a la manera de vestir-se, de manera diferent a la resta de la comunitat, que en un principi es degué associar als jueus i més tard als gitanos, que no pas a qui executava la dansa.

Durant molts anys s'ha aplicat aquest mateix raonament per dir que el ball de les gitanes era ballat per gitanos. No seria massa agosarat apuntar que el Ball de les Gitanes és sinònim d'una dansa de gent disfressada. El col·lectiu gitano entra al nostre país cap al segle XV, i sempre han format part de la nostre cultura però estant-ne al marge. La seva manera de ser, de vestir, de viure... s'ha entès com un exotisme. De fet, encara ara, apliquem conceptes relacionats amb els gitanos per dir o criticar alguna cosa: "vesteixes com un gitano" (quan algú vesteix estrafolàriament), "ets un gitano" (si és un dur negociant) i d'altres. Nosaltres creiem que aquests conceptes van ajudar a definir el nom de la dansa en el moment que aquesta reapareix a les ciutats integrades en els seguicis processionals i festius de les ciutats. I no com un fet pejoratiu, sinó merament exòtic. De divertiment. Fruit de la casualitat o d'aquest mateix exotisme, el cert és que a Vilafranca des de principis del segle XX fins al 1999, la comunitat gitana existent a la vila es feu càrrec de la dansa, ajudant a perpetuar el mite del ball ballat per gitanos.

Al 1601 trobem la primera referència d'un Ball de Gitanes a la ciutat de Tarragona. Tot que tenim una dada anterior a la mateixa població del 1577, però aquesta vegada com a "ball de les bomianes", no gosem afirmar que aquesta sigui la primera referència ja que no queda

D'esquerra a dreta:
Gitanes de Vilafranca, Gitanes de Ribes, Gitanes del Penedès de Ribes.

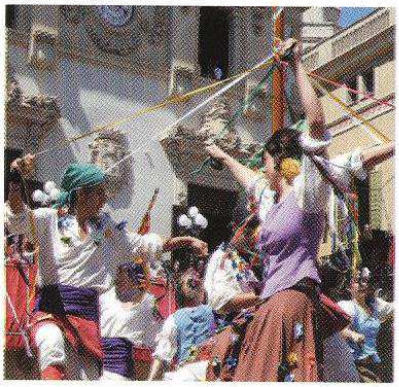

gaire clar etimològicament que aquesta paraula designi les gitanes. Les primeres referències documentades d'altres llocs són de Reus (1687), Valls (1714), Cervera (1739), Vilafranca (1805), Selva del Camp (1808), Vilanova i la Geltrú (1845), Torredembarra (1850), el Vendrell (1851), Sitges (1853), Sant Quintí de Mediona (1872), Sant Pere de Ribes (1892), i d'altres que no posarem per no estendre'ns massa.

En l'actualitat són 14 els grups que sota la denominació de Ball de les Gitanes o Ball de Gitanes són actius a les comarques de l'Alt Penedès, Baix Penedès, Garraf i Camp de Tarragona. En totes aquestes poblacions el ball forma part del Seguici Festiu de la Festa Major i en algunes poblacions surt fins i tot doblat.

Abans d'acabar aquest apartat, cal recordar que a Catalunya existeix una altre manifestació folklòrica amb el mateix nom. Aquesta és ballada a les comarques del Vallès i Maresme durant l'època del Carnaval. Molts autors que han tractat aquest tema consideren que no hi ha cap relació entre les dues danses. Nosaltres no som ben bé d'aquest parer i creiem també que cal deixar la porta oberta a una possible relació entre ambdues danses. Una de les coreografies, ara ja perdudes del Ball de Gitanes del Vallès era precisament un ball amb cintes. Sembla que la presència d'aquesta dansa abans del segle XIX, moment en el qual s'incorporen ballables i músiques de moda del moment, havia sigut força habitual, i es ballava esporàdicament a la Garriga i Cardedeu fins entrat el segle XX. Les Gitanes del Vallès són una manifestació folklòrica molt complexa, amb molts elements que ens poden donar lligams amb altres danses i fets parateatrals. Amb la presència de personatges com el Capità o els Nuvis, hi podríem trobar una relació amb els personatges penedesencs del Gitano Gros o Majoral i els Galerons. Una teoria que caldrà desenvolupar amb un estudi a fons del tema.

LES GITANES A RIBES

La presència del Ball de les Gitanes a Ribes apareix documentada per Sant Pau de 1892, junt amb el ball de bastons a una notícia de L'Eco de Sitges. Hi ha qui creu que el grup no era de la població, que era llogat per fer més lluïda la Festa, però no és una cosa que es pugui assegurar, l'únic que es pot constatar és que aquesta dansa va actuar a la població. Hem de tenir present que al segle XIX era força habitual la presència de colles foràmies a les poblacions per tal de fer la festa més grossa.

L'any 1935 el vilafranquí Pere Grases recull, en unes excursions fetes pel Penedès, un seguit de materials de caire folklòric, entre els quals hi ha uns versos del Ball de les Gitanes; aquest plec fou recopilat

en una casa de Sant Pere de Ribes. Del que es desprèn de la lectura, sembla que eren escrits per ser dits a la població de Ribes per la festa major de Sant Pau (però també s'haurien pogut utilitzar a altres poblacions ja que canviar el nom del Sant Patró no costa gaire). Aquests versos, molt semblants als de Sitges i Vilanova, són una veritable joia, ja que no existeixen gaires documents d'aquest tipus (Sitges i Vilanova també tenen reculls similars; Vilafranca té un recull parcial de versos diferents de diversos anys). La presència d'aquest document ens ha de fer pensar en la importància que devia tenir aquesta dansa per a una part de la població, per aquest motiu hem cregut oportú presentar-los en aquest treball i posar-los en coneixement de tothom, perquè aquests materials no es poden quedar amagats i sempre que es tingui l'oportunitat, com és aquest cas, s'ha de procurar que vegin la llum.

El ball torna a aparèixer el 1976 com a Ball de les Cintes (així se l'anomena al programa de la Festa Major), moment que es refunda un grup, ensenyades per Lolin Rocha de Sitges. Aquest nou grup, format íntegrament per noies, executava la dansa a semblança de la que es feia a Sitges. A partir de 1980 el ball ja surt de forma continuada i ràpidament apareixen diferents grups de la mateixa dansa. Aquesta serà una constant i arribaran a aparèixer en una mateixa festa major fins a quatre colles del Ball de les Gitanes.

Actualment coexisteixen dos grups. La colla més antiga surt des de l'any 2000, per la Festa Major d'estiu, i la cap de colla n'és l'Anna Gabaldà. Aquest grup va aportar una novetat en la dansa a Ribes: la presència de nois. A més a més, van adoptar un vestuari més colorista, amb faldilles de colors, mocadors virolats i davantals. La manera d'interpretar la dansa té moltes similituds amb les colles de Sitges tot i que tenen coreografies pròpies que realitzen amb pal i sense el pal. L'altre colla, apareguda per primera vegada el darrer Sant Pere, apareix arran d'un treball d'estudi i comprensió de la dansa, recuperant la part recitativa que feia temps que no es feia i amb similituds a la dansa amb Vilanova i Vilafranca. La cap de colla n'és la Isabel Mestre.

DESENVOLUPAMENT COREOGRÀFIC

Com ja hem comentat anteriorment, el Ball de les Gitanes és un ball de cintes. Essencialment el ball consisteix a creuar i descreuar les cintes al pal. Gairebé tots els grups coincideixen en tres evolucions coreogràfiques principals: el cordó, la trena i el ball de galerons.

El cordó és el creuament que es fa amb les cintes en forma circular per tots els membres del grup. La trena,

Figurí de gitano elaborat per la Blanca Ferré per al nou grup de Ribes.

De dalt a baix i d'esquerra a dreta:
Unes joveníssimes gitanes que van reimplantar el ball a Ribes.

El "cordó" és ballat en cercle per tots els membres que duen cintes. A la fotografia les Gitanes de Cubelles.

El Ball de Galerons pot arribar a ser una jota força espectacular en algunes poblacions. A la fotografia els Galerons de Vilafranca.

Un altre moment del Ball de Galerons. L'home treu a la dona del grup per fer-li certes proposicions... A la fotografia les Gitanes del Penedès de Ribes.

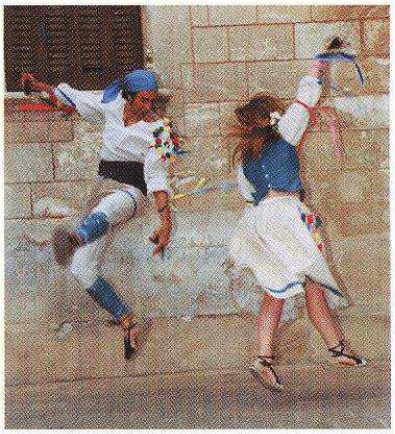

evolució que es fa dividint el grup en dos, dóna un dibuix diferent al cordó i que no queda enrotllat al pal sinó sobre si mateix. La part del ball de galerons s'executa com una jota de manera força lliure, essent un galanteig dels galerons cap a la resta de balladores. Existeixen diferents evolucions i matisos d'interpretació en els diferents grups que l'extensió d'aquest treball no ens permet tractar.

Hi ha alguns grups que executen coreografies sense una vinculació amb el pal, cosa que crea una descontextualització en el conjunt de la dansa. Al nostre entendre, aquesta voluntat creadora de noves coreografies sense comprendre el grup del qual formen part, desvirtua el conjunt de la dansa.

ELS PARLAMENTS, LA SÀTIRA SOCIAL

Els parlaments dins del Ball de les Gitanes són un element indispensable. No sabríem afirmar en quin moment s'incorpora la part recitada en el conjunt de la dansa, però de ben segur és posterior a les primeres referències que d'aquesta dansa tenim a casa nostra. La proliferació de balls parlats entre els segles XVIII i XIX ens fa pensar que els parlaments s'introduirien en aquests moments. Els reculls de versos que coneixem són de finals del segle XIX i principis del XX, moment en què la dansa, com moltes altres, entra en un estat de decadència i letargia que durarà fins als anys 80 del segle passat.

GITANA CINQUENA
I els del tripartit local
tampoc és que rutllin massa:
quan un té una bona idea
l'altre li fot carabassa.
(Reus, 2006)

DIABLE
Aquest pal aquí he plantat
per no plantar-hi una altra cosa
que encara és molt més grossa
i l'enveja del veïnat.
(Reus, 2006)

Els versos de caire satíric han funcionat sempre com una vàlvula d'escapament pels diferents col·lectius socials, essent els versos de les gitanes picants i amb un doble sentit sexual, que devia ser un bon entreteniment pels nostres avantpassats. No oblidem que en aquest grup i ens els balls parlats en general els papers femenins eren interpretats per homes vestits de dona, cosa que ja donava al grup un aspecte força pintoresc. Si a més, hi afegim els parlaments amb connotacions sexuals i un intèrpret que sabés donar una gesticulació i el doble sentit a les paraules, ja tenim un entreteniment prou galdós. De fet, no tots els versos eren d'aquesta tipologia, molts es dedicaven a descriure

Figurí de gitana elaborat per la Blanca Ferré per al nou grup de Ribes.

la vida gitanesca, una vida forjada pel mite i les creences populars (no oblidem que generalment no era el col·lectiu gitano qui interpretava aquesta dansa), i en la qual els prejudicis i tòpics hi eren ben presents.

Que coneguem, els versos del Ball de Gitanes no han estat mai prou pujats de to perquè les autoritats públiques en prohibissin el ball (com va passar amb el Ball de Malcasats a Vilafranca l'any 1876 per considerar-lo inadequat a l'ètica i la moral de l'època).

El moreno del gitano
no lo da jamás el Sol
es el color puro y sano
del buen gitano español.
Nunca un gitano ha mentido,
ya que es noble y es leal,
y aún ninguno ha nacido
sin la gracia y sin la sal.
(Josep Parera i Ràfols, Vilafranca, 1942)

Una vella en tinc jo a casa,
que de tan vella no pot pixar;
se li va rebentar la bufa
i va regar un tomacar!
(El Masó –Josep Giménez Hernández-, Vilafranca, anys 40)

Actualment, són pocs els grups que mantenen els versos recollits el segle passat. La majoria de grups, seguint una mateixa pauta, en renova el contingut, o a falta de models tradicionals s'han inventat pautes noves que igualment són actualitzades any rere any. Avui en dia els versos tracten temes ben diversos. Trobem des de la crítica política, a conflictes socials, de la reivindicació de la nacionalitat catalana a qüestions sexuals; qüestions urbanístiques i d'immigració, etc. Un reguitzell de temes tots de plena vigència en les poblacions on el ball té representació. Però el que cal destacar dels temes que es tracten és la manera com es fan. Sempre des d'un punt de vista còmic, amb la complicitat de tot el grup, que recolza el parlament, amb la intel·ligència que la vida ambulant de les gitanes dóna a aquest col·lectiu. Dones que tenen la llengua llarga i no es tallen un pèl per dir el que pensen. Generalment la resposta masculina al vers és per cridar l'atenció a la gitana, per fer-ne algun retret o per fer-li alguna recomanació sobre el que ha dit.

Sóc gitana honrada
i per nom em diuen Bamba,
noia de més tramoia
en tot el món no n'hi ha d'altra.

Per cantar, per ballar,
per tocar qualsevol dansa,
per tocar les castanyoles,
el pandero i la guitarra.

Sols tinc una grossa falta,
que tot lo que guanyo, gasto,
moltes nits me'n vaig de tort
perquè el vi m'agrada massa.

Altra cosa em dóna pena,
n'estic molt aficionada
a fumar cigarro puro,
l'un darrera l'altre.
(aplegat per Salvador Picas i Fíguls, Sitges)

EL VESTUARI

El vestuari del Ball de les Gitanes fa gala de colorista i variat. Si bé no hi ha cap colla que vesteixi de la mateixa manera sí que existeix un denominador comú que emparenta els diferents grups. Naturalment existeix una diferència entre la vestimenta masculina i la femenina. Tot i que aquest ball era interpretat exclusivament per homes fins el primer terç del segle XX, la divisió de personatges era ben pal·lesa amb homes "disfressats" de dona. Fet que podem comprovar en fotografies antigues de viles com Sitges, Vilanova, l'Arboç i Vilafranca.

Els primers documents gràfics de què disposem ens fan veure la existència d'una similitud en el vestuari que contrastant-lo amb descripcions de la dansa fets anteriors a les fotografies no ens acaben de quadrar. Els vestits femenins fotografiats consten d'enagos i brusa blanca, complementats per algun mantó; però moltes de les

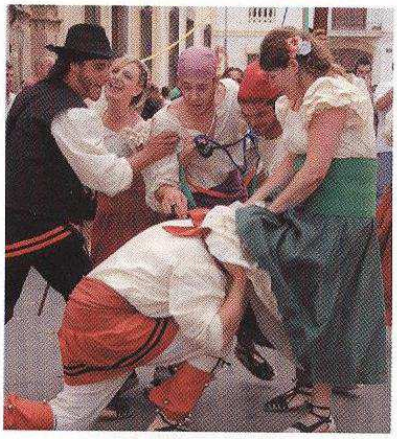

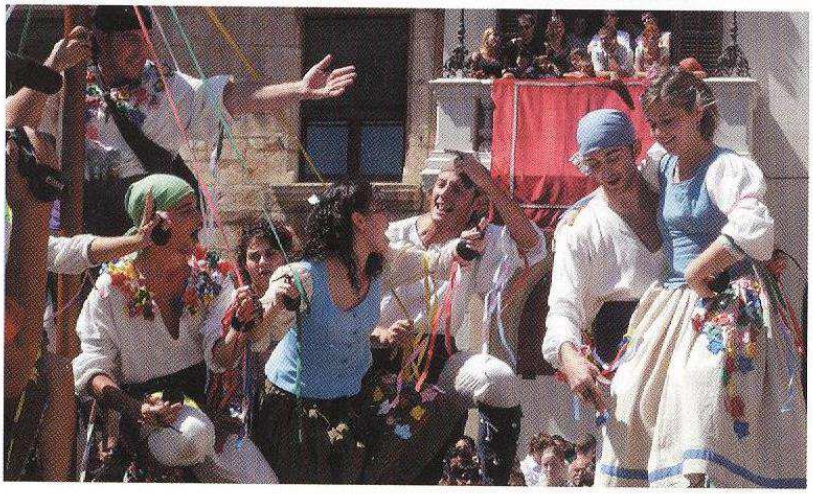

De dalt a baix:
Com es pot observar, els pals són un element que personalitza a cada colla. A la fotografia diferents pals reunits a la Trobada de Balls de les Gitanes a Vilafranca el 2005.

El fet teatral és un element indispensable en el conjunt de la dansa. A les fotografies, dos moments de la relació dels Galerons amb la resta del grup al Vendrell, a Ribes i a Vilafranca.

descripcions ens parlen de faldilles virolades, o sigui, faldilles de color. Això ens planteja una pregunta: com és que un vestit aparentment més colorista es simplifica i acaba fent-se amb enagos blancs? Podria ser degut a la situació econòmica dels diferents col·lectius que executen la dansa? O pel contrari, és un canvi de plantejament estètic del moment, per donar una mica més de sobrietat a la dansa? Sigui quina sigui la resposta, creiem que no s'ha de tenir gaire en compte aquests documents gràfics, ja que aquest tipus de vestuari, menys colorista i més sobri, no hauria ajudat a la configuració del nom de Ball de les Gitanes, entenent les Gitanes com un col·lectiu forani, que vesteix de forma colorista, extravagant... com ja hem apuntat anteriorment en intentar explicar el perquè del nom del ball.

En aquests moments es troben les dues tendències en els col·lectius gitanos estudiats. Per un cantó els que han mantingut o adoptat el color blanc com a base del vestuari femení, i els que han optat pel color. En els de tendència blanca trobaríem poblacions com Sitges, Cubelles, i de colorista, Vilanova, Vilafranca, Tarragona, l'Arboç, el Vendrell, Ribes, Valls.

Per contra a tot això, el vestuari masculí són figues d'un altre paner. Hi ha una tendència comuna a totes les colles. Evidentment amb infinitats de variants, però l'estil general vindria a ser el mateix: espardenyes, camals amb picarols (no tots els grups), pantaló i camisa (blancs o negres), mocador al cap, i al cos, armilla o mocador creuat o res i castanyoles. Com veiem un vestuari molt similar al d'altres grups com els bastons.

EL PAL

De pals n'hi ha de moltes mides i formes. Uns coronats amb flors, d'altres amb escuts representatius de l'entitat, altres simplement acabats amb un petit treball de marqueteria... però tots amb la presència floral com a element comú. Això ens entronca amb aquell Arbre Maig de què hem parlat abans.

El personatge que aguanta el Pal s'anomena Estaquirot, llevat de Reus on qui aguanta el pal no és un gitano sinó un Diable, vestit com el dels balls parlats del Camp de Tarragona. Aquest és l'únic cas conegut de la presència d'un Diable als balls de gitanes.

ELS BALLS DE LES GITANES A LA CATALUNYA NOVA: ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Com hem anat veient, aquesta dansa és plenament viva en l'actualitat. Són diverses les poblacions que compten amb la seva presència i que enriqueixen el patrimoni folklòric dels respectius pobles. El moment més interessant per gaudir dels diferents col·lectius és en les seves festes majors, on el ball es presenta amb més lluïment. I com no pot ser d'una altra manera, a les poblacions on el ball fa parlaments, és aquest el moment en què s'ha de veure. Convido a tots aquells que tinguin un cert interès a fer una petita ruta per aquests llocs i descobrir la gran varietat i riquesa dels diferents grups de gitanes.

Actualment hi han grups de gitanes a l'Arboç, Cubelles, Lavern, Reus, les Roquetes, Sant Pere de Ribes (amb 2 colles), Sitges (també amb 2 colles), Tarragona, Valls, el Vendrell, Vilanova i la Geltrú i Vilafranca del Penedès.

BALL DE LES GITANES

Manuscrit de Sant Pere de Ribes (Penedès) recollit el dia vint-i-nou de juny del mil nou cents trenta-cinc.

Document recollit per Pere Grases i facilitat per Joan Solé i Bordes de Vilafranca. Transcripció literal del document feta per Raimon Casals (novembre del 2005). Arxiu del Ball de les Gitanes de Vilafranca.

CÒPIA DE LA DANSA DRAMÀTICA DE LES GITANES

GITANO
Valgam el Sant nom de Deu
i la humil Verge Maria
i Sant Pau Gloriós
que és patró d'aquesta vila
Mireu amb quanta alegria
us hem volgut determinar
per aquestes vuit gitanes
que tenim de celebrar.
Gitanes de ma quadrilla
ja us podeu parvenir
per ballar amb alegria
que tenim que celebrar
la festa i la vigilia
de Sant Pau molt Gloriós
que tot lo poble s'exalti
Que contento i que alegria
Quanta lujo i quanta ufana
porten aquestes vuit gitanes
per celebrar-nos a vos.
Mireu quina lleugeresa
mans, peus i cames.
No hi ha ball més divertit
que és el ball de les Gitanes
que al só de les castanyoles
em fa tremolar les cames.

PASSADA

PRIMERA
Jo sóc Gitana honrada
que per nom me diuen Bamba
ja sabeu que de presumida
en el món no n'hi un altre
per cantar i fer fulligas
per ballar qualsevol dansa
per tocar les castanyoles
el pandero i la guitarra
però tant com guanyo gasto
perquè en tinc una grossa falla
que moltes nits vaig de tort
perquè el xurru m'agrada massa.
Altre cas me dona pena
perquè sóc molt aficionada
a fumar cigarros puros
acabat d'un, un altre.

GITANO
Aquesta és la més pulida
al costat vina aquí Bamba
aquí a sal i salero
no hi ha al món altre gitana
de més garbo i més maneio
de tot t'envejo la gràcia
sino tinguessis aquest fumut mal
que de quant en quant te decanta.

PASSADA

SEGONA
Jo sóc la muller d'en Fasol
a mi em diuen la fasola
mónmarit és un d'aquells
que segueiixen molt la bola.
Ell ne tracta amb una palla
i a mi em fa dormir sola
i en tinc de fer de criada
i ella en fa de majordona.
Ells tots dos s'estan al llit
jo en tinc d'aguantar la porra
ells dos se'n van per les fires
i a mí em deixen a casa sola
sense un quarto a la butxaca
i tinc d'aguantar fins que tornen
no ho creurieu gitanet
lo que passo amb aquest home.

GITANO
Fasola no estiguis trista
si el Fasol t'ha aburrida
no et faltarà menjar i beure
ves, que et faré bona vida
jo me n'aniré a esquilar burros
tu aniràs a vendre cintes
indianes (andianes), vetes i cordons
i guies i camalligues.

PASSADA

TERCERA
Jo sóc natural de Valls
jo no nego mai la pàtria
jo sóc la muller d'en Rufat
gran tocador de guitarra
i és tant el seu saber
que sempre en té trenta o quaranta
que els ensenya de tocar.
el dia que no té pà
en fa ballar la canalla.
Què és lo que li serveix el saber
si la misèria el treu de casa

En fi tot ajuda a passar
perquè jo me'n dono manya
que em donen a fir de velluts
i indianes (andianes) masulines de-
vantals
i mocadors i mengen de la ganància.

GITANO
Rufada m'agrades molt
perquè sempre t'has donat manya
fas anar molt endegat
ton marit i la companya
Pósa't a vendre percales
masulines, devantals i mocadors
i no quedis malament
perquè vosaltres gitanes
teniu molt bones paraules
i dolentes les entranyes.

PASSADA

QUARTA
A mi em diuen la Mulata
jo em mantinc de la rapinya
sóc un poc de l'ungla llarga
vaig d'unes cases i altres
i em fico per les botigues
saquejo una cosa o altre
em fico per les fleques
i per les tendes de butifarra
i per les tendes de bacallà
i si veig que hi ha molta gent
sóc molt llesta de fer corre l'arpa
a gitano, això és en el llibre
que em va deixar el vell de casa,

GITANO
Mulata no hi tornis més
a fer corre la granuca
perquè algun dia trobaràs algun boig
que tescurarà les ungles.

PASSADA

QUINTA
A mi em diuen la Verruga
natural de Vallirana
n'he (hai) tingut set criatures
de set he (hi) quedat amb quatre
jo me'n tinc d'anar pel món
a divertir un poc la gana
cantant la xinxarinxina
el catapí i la pavana
dient la bonaventura
i allà on se fa fosc tinc posada
i algun vespre ens quedem
a dormir per les estables
faig anar les criatures
a robar cols i patates
i en fi (fin) del que més mengem
són gats que cada nit parem les
trampes
cantant si fem gens de pà
i tots contents com unes pasqües.

GITANO
Verruga no hi tornis més
a fer anar les criatures
a robar cols i patates
que si l'hortolà t'hi atrapa
et foscarà un fart de baco
que et farà jeure set setmanes.

SEXTA
Ai! valga'm
Si en coneixeu la Xana
i sóc la pobre Xaneta
aquella més desgraciada
em tinc decampar la vida
fent el ximple i el plaga
descalça i mig despullada
i passant parts de rosari
de caritat no en trobava
i ara vaig recordar
d'una certa gitana
que es feia passar per bruixa
i de pa no n'hi faltava
jo ara faig el mateix
quan veig alguna malalta
me l'emprenc i dic: Noia
conec que està embruixada
si vols jo et donaré un remei
que "luego" estaràs curada
d'aquest modo menjo i bec
i en canta bé la butxaca
? què em dieu vos gitanet
d'aquestes oficis tan maques.

GITANO
Xana me n'alegro molt
que tinguis aquesta albitre
no et faltarà pà i pessetes
i sempre tindràs bona vida.

PASSADA

SÈPTIMA
Jo sóc gitana de nació
a mi em diuen la Persiana
minyona de més trama que jo
en el món no n'hi ha un altre
Tenia molts pretendents
quan (com) era jove més que ara
pitjor que el tort al parany
els minyonets feia caure
ara m'he (hai) tornat un poc vella
i no tinc qui m'apedassa
em poso a fer casaments
i triar les noies maques
i els dono entenent
que aviat seran casades
d'aquest modo menjo i bec
i em canta bé la butxaca
gitanet no em vulgueu mal
que tot lo del món són trampes.

GITANO
Persiana ten conte (tenta conte)
tinguis un poc d'esmena
que el dia menos pensat
et veuràs una tragedia
deixa't de casamentera
pósa't a vendre pisana
percales i cotó retort
com fan les demés gitanes
com la noia d'en Patrax
i un altre de can Gaiarre
una filla del Salbet
i la jove de can Pinyana
i d'altres que sé n'hi ha
per dintre d'aquesta vila
que a la tarde van pels cafès

a fer plassa cada dia
vaja noies cotó retort de cinc pams
i bijons per fer camises
i així se guanyen la vida.

PERSIANA
Gitanet vostre consell
el prenc amb molta alegria
i a vostres plantes me doy
i quedo per repentida

GITANO
Alça't i farem passada
i en faràs una trenilla
per aquelles que s'estrenyen bé al cos
que ara van a la "chubina"
i s'estilen a fer el cul gros
i els costats ben estufats
i la clenxa ben partida
noies d'aquests voltants
si n'hi ha cap d'aixerida
mira tot lo que jo he (hai) dit
que no he (hai) dit cap mentida.

PASSADA

VUITENA
Fugiu, deixeu-me passar
que ara vé la carabassa
ja sabeu vos gitanet
que sóc la més desgraciada
jo ja en tinc un pensament
amb una casa mitjana
fins ara no m'han faltat
quatre onces a la butxaca
com que el meu cruel marit
té amistat amb una paia
se n'anat tots dos pel món
m'han robat tot lo de casa
m'han robat quinze animals
la roba i les arracades
ells dos se regalen bé
i jo de fam marxo de casa.

GITANO
Això t'ha fet el teu marit
ai; la pobre Carabassa
no t'espantis Carabassa
que jo i tu en farem un tracte
que de gat i peix pudent
en menjaras en abundància.

PASSADA

PAL
Aquest any ne sóc llogat
per aquest ball de Gitanes
per la festa de Sant Pau
i el tenim de celebrar
puig que el ball s'acaba
gitanes amb alegria
aquí us presento el pal
per fer cordó i trenilla.

GITANO
Gitanes que en sou ditxoses
vejam com ho fareu anar
això de fer cordó i trenilla
vejam com ho fareu anar
que no feu enraonar
això és una cosa
que no costa res
la persona que fa el que pot
no està obligat a fer més.

FI

Ball de Gitanes de Reus.

A TALL DE COMIAT

Arribats en aquest punt ens toca acomiadar-nos. Són moltes les coses que ens han quedat al tinter i ens hagués agradat esplaiar-nos més per poder oferir una visió més àmplia del tema, però com ja hem apuntat anteriorment, les dimensions d'aquest treball no ho han permès. Esperem, com a mínim, haver contribuït al coneixement d'aquest element viu de la nostra cultura popular i tradicional.

M'agradaria donar les gràcies a les gitanes de Ribes, per la seva amistat i per la confiança dipositada en mi al llarg de tants mesos d'intens treball, treball que ha donat fruits amb un nou grup per a Ribes i amb la recuperació de la part parlada, de vital importància pels grups de gitanes.

També a l'amic i confident Jan Grau, sense el qual sabria ben poca cosa del tema. A les Gitanes de Sitges, Vilanova, Reus, el Vendrell, l'Arboç, Tarragona, Valls, Cubelles, les Roquetes, Lavern i Ribes, per la seva col·laboració i bona disposició. Al Xavier Miret, al Joan Duran, a la Mei Montané i a la Roser Montserrat pels favors haguts i per haver; a l'Anna Gabaldà pels seus aclariments, i a les Gitanes de Vilafranca, amb les que he après com de meravellós i especial pot ser ballar aquest ball.

I com a gitano que sóc no se m'acut una altre manera d'acabar aquest treball:

Visca la gràcia i la sal,
visca el Ball de les Gitanes,
i visquin molts anys senyors
per fer-los la gara-gara!
Aire!!

Ajuntament
Sant Pere de Ribes

TEXT: Raimon Casals i Canalias
FOTOGRAFIES: Joan Duran (Sitges), Mei Montané, Raimon Casals (Vilafranca), Marga Domingo (Gitanes de Ribes), Anna Gabaldà (Gitanes del Penedès), Arxiu de les Gitanes de Cubelles, Arxiu Gitanilles! Ball de les Gitanes de Vilafranca del Penedès, Arxiu Joan Amades (C.P.C.P.T.C. de la Generalitat de Catalunya), Arxiu del Ball de Gitanes de Reus, Arxiu Històric de Sitges. col.lecció Josep Mates i Puig.

2008. Ajuntament de Sant Pere de Ribes